
KÖNYVEK

DRASKÓCZY ESZTER

eszter.draskoczy12@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0120-4713.

Francesco BARBARO. *De re uxoria*. A cura di Claudio GRIGGIO e Chiara KRAVINA. Istituto nazionale di studi sul Rinascimento. Studi e testi, vol. 53. Firenze: Leo S. Olschki, 2021.

A velencei humanista Francesco Barbaro (1390–1454), egy fontos patrícius család sarja, kiemelkedő politikus, államférfi és diplomata – aki 1411-től negyven éven keresztül töltött be vezető szerepet észak-itáliai városállamokban – mindössze huszonöt éves, nőtlen ifjúként alkotta meg az első reneszánsz traktátust a nők ideális tulajdonságairól és házastársi feladatairól. Tegyük félre a körülmények iránt érzett meghökkenést, és lássuk a mű témáit, célját, kontextusát, valamint a műfaji sajátosságait!

Barbaro, aki a Padovai Egyetem hallgatója, Guarino Veronese tanítványa volt, a firenzei bankár Lorenzo de' Medici és a régi nemes családból származó Ginevra Cavalcanti esküvőjére (1416) írta meg mindössze 25 nap alatt a hatvanoldalas, latin nyelvű, 18 fejezetre osztott értekezést a házasságról, a feleség figuráját állítva a középpontba.

Az előszóban, mely egyben ajánlás barátjának, Lorenzo de' Medicinek, megmagyarázza, hogy miért ilyen ajándékot választott a számára, elítélve a kortársai szokását, akik a már eleve dúsgazdag embert hitelekbe vásárolt költséges meglepetésekkel halmozják el. Francesco úgy véli, e latin értekezés az illő nászajándék, egy ékszer, amelyet a megajándékozott bizonyosan meg fog becsülni, és amely nem lesz haszontalan a jövőben sem. Az olvasó eltöpreng: miért is lenne hasznos esküvői ajándék egy olyan traktátus, amely egyik célja szerint jó feleség kiválasztását hivatott segíteni? Ugyan szó szerint nem „post festum”, hiszen a menyegzőn kapja meg a címet, de egy részét tekintve mégis elkésett tanácsokor, mivel a feleség már kiválasztott, vagyis minden olyan tulajdonsága

– életkora, származása, társadalmi státusza, jellege, vagyona, szépsége –, amelyek megfontolására a III–VIII. fejezet biztat, már adott. A diplomata és politikus Barbaro e javasolt tulajdonságokat az ara személye mintáját szorosan követve írta le, hangsúlyozva a régi nemesség kiemelkedő fontosságát (a vagyon felett), és a jellem, illetve erények (a szépség feletti) prioritását. Ezeket a fejezeteket „captatio benevolentiae”-nek tekinthetjük tehát, és egyben Ginevra Cavalcanti jellemzésének.

Az itáliai reneszánsz női szépséget taglaló traktátusaiból és a petrarkista szonettekéből azt tudjuk meg, hogy a legszebb nő szőke hajjú, orra pedig észrevehetően. Francesco Barbaro más nézeteket képvisel: a városállam politikai és gazdasági erőviszonyai, a társadalmi erkölcs, hasznosság, valamint a népesedéspolitikai szempontjaira támaszkodva alkotja meg azt az ideális nő képét, akinek három fő feladata van: a férjének ugyan nem egyenrangú, de hűséges és szerető társa lenni, a ház ügyeit vezetni, legelső sorban pedig gyermekeket szülni, és derék, értékes emberré nevelni őket, a Köztársaság méltó polgáraivá.

A mű lényegi részének valódi címzettje nem a férj, hanem a feleség, aki így antik citációkkal alátámasztva értesülhet az új szerepkörével járó elvárásokról, és azokról az erényekről, amelyekkel fel kell ruháznia magát. Ezek többségükben megegyeznek a hagyományos női *virtus*okkal: tehát a mértékletesség, a szemérmesség, a szerénység és az illendőség már kétezer éve is közhelyes erényeivel. (A témáról ld. Székely Melinda: *Nőideál a római császárkorban. A császári feleségek szerepváltozása a századok során*. In: SZÉKELY Melinda – DÁVID Nóra, szerk., „Nehéz is asszonynak újszerű dicséreteket szerezní?": női szerepek az ó- és középkorban. Szeged: JATEPress, 2020, 87–96.) Barbaro hosszan eseteli többek között a szűkszavúság érdemét (XIII. fejt.), amelynek fontosságára híres férfiak példáit is felhossa, akik nagyra becsülték és gyakorolták a hallgatást, azonban a konklúzió szerint nem a férj, hanem a feleség az, akinek nyilvánosan nem ajánlott megszólalnia. A traktátus egyik célja láthatóan a házas nők viselkedésének

Helikon 68 (2022) 4
DOI: 10.57226/Hel.2022.4.7

minden részletre kiterjedő szabályozása, s ez alól nem kivétel a terhesség alatti szexuális élet gyakoriságára vonatkozó javallat sem.

Az értekezésnek ugyanakkor van egy valódi, nászajándék ékszerként ragyogó magja is, *A házastársi szeretetről* témájú fejezet (XI.), ahol a házasság intézményében – ami a mű elején kapott funkcionális definíciója szerint „egy férfi és nő örökké tartó egysége, mely jogi úton, utódnemzés céljából jött létre, azért hogy a bujaságot elkerüljék” (ez egy fontos érve már a 12–13. századi skolasztikusoknak is a házasság szentsége mellett!) – megjelenik az elsődleges szeretetkötelék meghittsége, amely a „tökéletes barátság” mintáját követi. Itt kirajzolódik a közösen megélt sors és mindennapok bensősége, és megmutatkozik ezek kulcsa, a felek közötti folyamatos dialógus. Ez az a boldog sziget a műben, ahol a feleség tevékenysége nem pusztán célulv feladat, nemcsak normának megfelelés, hanem joggal számíthat a kölcsönöség öröme, hiszen a szeretés következménye a szeretetnek lenni.

Míg a XVI. fejezetig az epithalamium, a *questio de matrimonio* középkori műfaja, a női érelyeket összegző művek mellett egyik fontos előzménye a plutarkhoszi *Menyezői intelmek* műfaji jellegzetességei is formáltak a humanista traktátust, addig a XVII–XVIII. fejezet korábbiaknál terjedelmesebb szövegrészei a családról és gyermeknevelésről írott értekezések sorát indítják. A gyermekek testi-lelki-szellemi fejlődésének ágense elsősorban az anya (Aquinói Tamás óta): ez pedig az a szerepkör, ahol a feleség Francesco Barbaro jóváhagyásával kilép a férj árnyékából.

Francesco Barbaro nagyon gazdag görög-latin irodalmi forrás- és műfaji mintatárat használ fel, de idézetei elsősorban Guarino Veronese hatását mutatják, aki maga több mint húsz epithalamiumot írt, és akinek Plutarkhosz-fordításaiból származnak a *De re uxoria* Plutarkhosz-idézetei, ahogy arra a jelen kiadás szerzői rámutatnak.

A traktátus kritikai kiadása, olasz fordítása, kommentárja és a mű recepciójának részletes elemzése 2021-ben jelent meg Claudio Griggio és Chiara Kravina közös munkájának eredményeképp. Claudio Griggio, az Udinei Egyetem nyugalmazott professzora, a legnevesebb reneszánszkutatók, Vittore Branca és Manlio Pastore Stocchi méltó tanítványaként elsősorban az itáliai humanizmus szakértője (munkáiban Angelo Poliziano,

Guarino Veronese, Leonardo Bruni életművét is vizsgálta), több olasz filológiai folyóirat szerkesztője. Griggio professzor jegyzi a *De re uxoria* traktátus kritikai kiadását, fordítását és kommentárját, amely a kötet lényegét és gerincét alkotja. A Scuola Normale Superiorében doktorált Chiara Kravina pedig egyrészt befejezte és kiegészítette Claudio Griggio korábbi, a szöveg kéziratait feltáró kutatásait, és a mű jelentéseit és meglepően gazdag recepcióját mutatja be és elemzi alapos tanulmányában. Ez a közel 400 oldalas, négykezes könyv mintaként szolgál a kritikai kiadások készítőinek, a gondos szerkesztői munka és a kimerítően körüljárt kérdések örömmel töltik el a filológust és a bármely aspektus iránt érdeklődő olvasót egyaránt.

HELIKON

KVÉDER BENCE GÁBOR

kveder.bence@pte.hu.

ORCID-azonosító: 0000-0003-3475-1155

KURDI Mária. *John Millington Synge. Az ír modernség drámaírója*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2021.

Kurdi Mária könyve az első magyar nyelvű monográfia John Millington Synge drámaírói életművéről. Az ír szerző születésének 150. évfordulóján megjelentetett kötet több szempontból is átfogó képet alkot Synge munkásságáról. A színművek részletesebb elemzése mellett helyet kaptak benne a 19. század végi és 20. század eleji írországi színházművészet fő jellemzői is. Emellett az olvasó nyomon követheti azokat az irányzatokat és mozgalmakat, amelyek jelentős mértékben befolyásolták Synge világlátását és témakezelését, valamint az olyan későbbi írók sorát is, akikre ő maga gyakorolt hatást. Mindezekon kívül a könyv a magyarországi recepcióirodalom jelentős példájának is tekinthető, hiszen a szerző hazánkban is játszott darabjainak első bemutatói, illetve későbbi felújításai egyaránt említésre kerülnek a szövegben.

Szerkesztését és módszerét tekintve a kötet fokozatosan közelít Synge szorosabb értelemben vett munkásságához: a modern ír drámairodalom általános áttekintését és a tudományos célkitűzéseket tartalmazó *Bevezetést* az író életrajzát és pályaképét összefoglaló egység követi (I), majd pedig